Gwerthusiad o'r broses o weithredu Strategaeth Camddefnyddio Sylweddau Cymru

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

www.cymru.gov.uk

Crynodeb Ymchwil | Ymchwil gymdeithasol | Rhif: 28/2013

Nod yr astudiaeth hon oedd gwerthuso'r broses o weithredu *Gweithio Gyda'n Gilydd i Leihau Niwed: Strategaeth Camddefnyddio Sylweddau Cymru 2008-2018* yn ystod y tair blynedd gyntaf y mae wedi bod yn weithredol.

Mae'r Strategaeth yn ymdrin â'r defnydd o alcohol, cyffuriau anghyfreithlon a chyfreithlon (rhai ar bresgripsiwn a thros y cownter) o fewn ei chylch gwaith ac un o'i hamcanion allweddol yw lleihau'r niwed sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau. Caiff pedwar maes blaenoriaeth eu hadnabod yn y Strategaeth: atal niwed; cymorth i bobl sy'n camddefnyddio sylweddau; bod yn gefn i deuluoedd a'u hamddiffyn; a mynd i'r afael ag argaeledd.

Roedd y modd yr aethpwyd ati i gynnal y gwerthusiad yn seiliedig ar ddulliau cymysg, a'r rheiny'n cynnwys: adolygiad o ddogfennau polisi ac adroddiadau, adolygiad â ffocws o'r llenyddiaeth ar 'yr hyn sy'n gweithio' mewn perthynas â chamddefnyddio sylweddau, craffu ar Gronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau (gan gynnwys data Proffil Canlyniadau Triniaethau), dadansoddiad o werthusiadau blaenorol, a chyfweliadau ffurfiol wedi'u recordio gyda 52 o randdeiliaid allweddol yng Nghymru.

Dadansoddi ar gyfer Polisi
YMCHWIL GYMDEITHASOL Y LLYWODRAETH
GSR
GOVERNMENT SOCIAL RESEARCH
Analysis for Policy

Casgliadau:

- Roedd y Strategaeth yn gadarn yn ei hanfod, ac roedd cefnogaeth eang iddi. Roedd y pwyslais ar alcohol yn ogystal â chyffuriau anghyfreithlon yn cael ei ganmol yn eang hefyd.
- Roedd pob un o brif elfennau'r Strategaeth wedi cael ei gweithredu, er bod cryn dipyn yn fwy o adnoddau wedi cael eu neilltuo i 'roi cymorth i bobl sy'n camddefnyddio sylweddau' nag i'r meysydd gweithredu eraill.
- Roedd cynnydd da wedi cael ei wneud o ran rhoi 'cymorth amlapiol'. Fodd bynnag, mae'r gwasanaethau hyn yn dal i fod yn fratiog ledled y wlad.
- Roedd y prosesau comisiynu'n amrywiol o ran tegwch, effeithiolrwydd a thryloywder, ac roedd penderfyniadau'n aml yn anodd i ddarparwyr eu herio.
- Nid oedd Bwrdd Gweithredu'r Strategaeth Camddefnyddio Sylweddau a'r Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau'n gweithio mor effeithiol ag y gallent.
- Er bod sawl enghraifft o arfer rhagorol o ran cyflenwi gwasanaethau ledled Cymru, mae llawer o anghysondeb yn dal i fod rhwng ardaloedd.
- Nid oedd Cronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau (WNDSM) yn cynhyrchu gwybodaeth sy'n asesu perfformiad na chanlyniadau'n ddigonol.
- Nid oes strategaeth ymchwil a gwerthuso eglur wedi'i chynnwys yn y Strategaeth na'r Cynlluniau Cyflawni.

Nodau a methodoleg

Prif nodau'r gwerthusiad oedd pennu a oedd y canlynol yn wir ac i ba raddau:

(1) Pob agwedd ar y Strategaeth wedi cael ei gweithredu

(2) Y bwriad i ddarparu "gwasanaethau amlapiol" wedi cael ei weithredu'n llawn

(3) Arfer da wedi cael ei ddilyn;

(4) Adnoddau wedi cael eu dyrannu'n effeithiol

(5) Ystadegau'n cael eu defnyddio'n effeithiol i fonitro effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd asiantaethau triniaeth

(6) Tystiolaeth o leihau niwed o ganlyniad i weithredu'r Strategaeth.

Ar adeg y gwaith maes roedd newidiadau sylweddol wrthi'n cael eu gwneud ym maes camddefnyddio sylweddau yng Nghymru, gan gynnwys newid o gomisiynu gwasanaethau ar lefel leol i'w comisiynu ar lefel ranbarthol a diwygio'r Dangosyddion Perfformiad Allweddol cenedlaethol. Roedd y gwerthusiad yn canolbwyntio'n bennaf ar y system cyn y newidiadau hyn, ond fe wnaeth sylwadau hefyd ar eu goblygiadau tebygol.

O ystyried cymhlethdod a maint y dasg, bu'n rhaid i ni gynnal asesiad pragmatig o'r hyn oedd yn ddichonadwy a pha ddulliau casglu a dadansoddi data fyddai'n cynhyrchu'r canlyniadau mwyaf defnyddiol o fewn yr amser cyfyngedig a oedd ar gael. Fe roddon ni'r pwyslais mwyaf ar gynnal cyfres o gyfweliadau manwl i geisio gwybodaeth a safbwyntiau gan amrywiaeth eang o 'randdeiliaid allweddol' yng Nghymru. Fe achosodd cyfyngiadau ar amser ac adnoddau i ni hepgor un o'r lleisiau pwysicaf o'r ymarfer hwn, sef lleisiau defnyddwyr gwasanaethau eu hunain, ac rydym yn cydnabod bod hyn yn un o wendidau'r astudiaeth. Fodd bynnag, mae adroddiad a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan Arolygiaeth Iechyd Cymru (2012) yn cynnwys canlyniadau cyfweliadau o'r fath, ac mae'r canfyddiadau'n ategu nifer o'n casgliadau ni.

I grynhoi, roedd y canlyniadau'n seiliedig ar y dulliau a'r ffynonellau gwybodaeth canlynol:

(1) adolygiadau a dadansoddiad o ddogfennau ac adroddiadau presennol, gan gynnwys y Strategaeth ei hun, cynlluniau cyflawni, rhestrau o brosiectau a gwasanaethau a gyllidwyd, a dogfennau polisi ac arfer mewnol a chyhoeddedig eraill;

(2) adolygiad â ffocws o'r llenyddiaeth ymchwil gyffredinol ar 'yr hyn sy'n gweithio' mewn perthynas â chamddefnyddio sylweddau, i'w defnyddio fel sail i asesu'r Strategaeth a'r cynlluniau cyflawni;

(3) craffu ar ddata ystadegol sydd ar gael o gronfeydd data cenedlaethol;

(4) dadansoddiadau o werthusiadau blaenorol o agweddau ar ymyriadau camddefnyddio sylweddau yng Nghymru;

(5) cyfweliadau ffurfiol wedi'u recordio gyda 52 o randdeiliaid

allweddol, gan gynnwys swyddogion y llywodraeth, comisiynwyr lleol a rhanbarthol, rheolwyr asiantaethau darparu yn y trydydd sector, meddygon teulu ac ymgynghorwyr, rheolwyr yn yr heddlu, yn y gwasanaeth prawf ac mewn carchardai, aelodau o grwpiau cynghori ac arbenigwyr allanol eraill;

(6) trafodaethau anffurfiol gyda sawl un arall yn y maes.

Canfyddiadau

- Mae'r dystiolaeth a gasglwyd yn awgrymu bod dyluniad y Strategaeth yn seiliedig ar egwyddorion eglur (gan gynnwys ffocws ar leihau niwed, cydbwysedd rhwng cyffuriau ac alcohol, a dulliau partneriaeth) a oedd yn cael eu cefnogi'n eang yng Nghymru ac yn tynnu ar ystod o syniadau, profiadau a thystiolaeth.

- Cynhaliwyd ymgynghoriadau eang ar draws y llywodraeth a chyda rhanddeiliaid allanol, ac fe gyflawnodd y Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau (panel o arbenigwyr ar gamddefnyddio sylweddau sy'n cynrychioli ystod amrywiol o sefydliadau), rôl gynghori bwysig yn y gwaith o ddatblygu'r Strategaeth. Cafodd tystiolaeth o waith ymchwil ei defnyddio'n helaeth, er nad oedd hynny wastad yn digwydd mewn modd systematig.

- Mae dadansoddiadau o gynnwys dogfen y Strategaeth yn dangos ei bod yn gyson fwy neu lai â thystiolaeth fyd-eang o ffyrdd effeithiol o fynd i'r afael â chamddefnyddio sylweddau.

- Yn seiliedig ar 'adolygiad systematig o adolygiadau systematig', mae'n amlwg bod tystiolaeth ryngwladol dda i gyfiawnhau'r ffocws cryf ar gymorth i bobl sy'n camddefnyddio sylweddau, ac yn enwedig y defnydd o ymyriadau fferyllol i ddarparu cynhaliaeth, yn ogystal ag ymyriadau seicogymdeithasol. Ceir peth tystiolaeth hefyd i ategu ymyriadau ataliol mewn ysgolion, a'r defnydd o ymyriadau byr ar gyfer pobl sy'n camddefnyddio alcohol.

- Roedd y rhan fwyaf o'r rhanddeiliaid a gymerodd ran yn y cyfweliadau'n wybodus ynghylch y Strategaeth, ac roedd y rhan fwyaf yn ystyried ei bod yn ddogfen dda, gyda sylwadau yn arbennig am ei chwmpas eang, y ffaith ei bod yn cynnwys alcohol, a'i darllenadwyaeth ac eglurder.

- Roedd lleiafrif bychan yn teimlo nad oedd digon o sylw i faterion arbennig na grwpiau o gleientiaid, gan gynnwys troseddwyr a defnyddwyr gwasanaethau annhraddodiadol.

- Roedd rhai ymatebwyr yn meddwl bod y ffrâm amser o 10 mlynedd yn rhy hir i barhau i fod yn gwbl berthnasol wrth i amgylchiadau a safbwyntiau newid. Fodd bynnag, roedd eraill yn croesawu'r ffrâm amser hirach, yn anad dim fel dull o atal adweithiau rhy frysiog i syniadau 'ffasiynol' neu

orchmynion gwleidyddol.

- Canfu’r gwerthusiad nifer o densiynau a phenblethau sylfaenol sy’n effeithio ar ymdrechion i ymdrin â phroblem mor fawr a chymhleth â phroblem camddefnyddio sylweddau. Mae’r rhain yn cynnwys:

    1. Safbwyntiau gwahanol am effeithiolrwydd perthynol – ac felly’r pwysiad perthynol a roddir i’r – gwahanol ffyrdd o ymateb i gamddefnyddio sylweddau.

    2. Safbwyntiau gwahanol ynghylch sut ac i ba raddau y dylid addasu’r modd y gweithredir y Strategaeth mewn ymateb i safbwyntiau newidiol arbenigwyr, tystiolaeth newydd, neu bryderon gwleidyddol neu bryderon yn y cyfryngau, yn ogystal â dyfodiad cyffuriau newydd neu batrymau newydd o gamddefnyddio sylweddau.

    3. Tensiynau rhwng y nod o weithredu gwasanaethau gweddol gyson ledled Cymru, a’r nod o ymateb yn effeithiol i anghenion lleol.

    4. Tensiynau ym maes comisiynu, rhwng cystadleuaeth, cydweithio, a’r angen am barhad.

Daeth y tensiynau hyn i’r amlwg dro ar ôl tro ac ar sawl gwedd amrywiol yn y cyfweliadau gyda rhanddeiliaid.

Dyrannu adnoddau

- Cafwyd fod gan y Gangen Camddefnyddio Sylweddau ddylanwad sylweddol – yn bennaf trwy ei pherchnogaeth ar y Cynlluniau Cyflawni dros dair blynedd, y rôl gyfryngol a gyflawnir gan y Timau Rhanbarthol Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau (SMART), a’i rheolaeth derfynol ar ‘linynnau’r pwrs’ – ar siâp bras y gwasanaethau a fyddai’n cael eu comisiynu mewn ardaloedd lleol.

- Serch hynny, o fewn y fframwaith hwn, roedd digonedd o le ar gyfer penderfyniadau lleol ynghylch union natur yr ymyriadau a fyddai’n cael eu comisiynu a pha asiantaethau fyddai’n eu darparu – tan yn ddiweddar roedd y fath bŵer yn bennaf yn nwylo comisiynwyr ar lefel Partneriaethau Diogelwch Cymunedol.

- Roedd amrywiadau eang ledled y wlad o safbwynt natur, ansawdd, tegwch, effeithiolrwydd a thryloywder y prosesau a ddilynir, ac roedd ystod o arferion comisiynu i’w cael, o ardaloedd a oedd yn defnyddio comisiynu cystadleuol fel y norm, i’r rheiny lle’r oedd y rhan fwyaf o gontractau’n cael eu hadnewyddu’n rheolaidd heb gystadleuaeth. Roedd y rhan fwyaf o’r cyfweleion yn cytuno bod rhai comisiynwyr rhagorol i’w cael a rhai yr oedd eu harferion ymhell o fod yn foddhaol. Nodwyd hefyd nad oedd ffordd foddhaol o gwyno am yr ail grŵp.

- Mewn ymateb i'r cwestiwn a oedd yn gofyn a fyddai dyfodiad Byrddau Cynllunio Ardal (APB), y cyrff comisiynu rhanbarthol sydd wedi disodli comisiynwyr ar lefel Partneriaethau Diogelwch Cymunedol, yn debygol o greu dull mwy strategol, mwy o gysondeb a chomisiynu o ansawdd uwch, cymysg oedd safbwyntiau'r rhanddeiliaid. Roedd y rhan fwyaf o gyfweleion yn teimlo bod ganddynt y potensial ar gyfer prosesau penderfynu gwell a dulliau mwy strategol, er y mynegwyd rhai pryderon y gallent gael eu rhuthro oddi ar y trywydd gan unigolion pwerus, er enghraifft rhai a fyddai'n dadlau dros fuddiannau ardaloedd lleol arbennig o fewn y rhanbarth.

- Nodwyd hefyd fod canllawiau terfynol ynghylch rôl a phwerau Byrddau Cynllunio Ardal wedi bod yn araf yn dod ar glawr, ac yn eu habsenoldeb bod gwahaniaethau sylweddol eisoes wedi dod i'r amlwg ledled Cymru o ran sut yr oedd y Cadeiryddion yn dehongli eu tasgau. Fodd bynnag, yn dilyn adolygiad gan Lywodraeth Cymru o Fyrddau Cynllunio Ardal, cafodd canllawiau o'r fath eu cyhoeddi yn fuan wedi i ni gwblhau ein hymchwil.

Y system ar y cyfan: cwmpas, cydbwysedd, cydlyniad a darnio

- Er gwaethaf rhai bylchau yn yr wybodaeth roedd yn amlwg, er bod y gwasanaethau a gyllidir yn rhychwantu'r ystod lawn o ymyriadau a gynigir yn nogfen y Strategaeth, bod y pwyslais mwyaf o bell ffordd (o ran niferoedd y prosiectau a dyrannu cyllid) yn cael ei roi ar un yn unig o'r meysydd gweithredu yn y Strategaeth, sef 'cymorth i bobl sy'n camddefnyddio sylweddau'. Roedd hyn yn cwmpasu ystod o wasanaethau, a'r mwyaf cyffredin oedd triniaeth trwy bresgripsiwn neu ymyriadau seicogymdeithasol. Ychydig o fuddsoddi oedd mewn 'Atal niwed' neu 'Mynd i'r afael ag argaeledd' o'i gymharu.

- Er gwaethaf yr anghydbwysedd hwn a oedd yn bodoli yn ôl pob golwg, roedd y rhan fwyaf o'r cyfweleion yn weddol hapus gyda dosbarthiad y cyllid rhwng meysydd gweithredu. Efallai fod yr anghytuno mwyaf chwyrn rhwng cyfweleion â chefndiroedd ym myd iechyd a chyfweleion o gefndiroedd eraill, ynghylch lefel y flaenoriaeth y dylid ei rhoi i driniaeth glinigol o'i chymharu ag ymyriadau seicogymdeithasol a chymorth 'amlapiol'.

- O ran gweithrediad y system ar y cyfan, roedd cytundeb eang ymhlith rhanddeiliaid ei fod yn amrywio'n eang o safbwynt ansawdd a chydlyniant ledled Cymru, gyda gwasanaethau mewn nifer o ardaloedd dan anfantais oherwydd darnio a dyblygu, a 'thaith' unigolyn drwyddynt yn aml heb fod yn esmwyth nac yn 'ddi-dor'. Yn rhy aml roedd cystadleuaeth rhwng asiantaethau, trefniadau cyllido cymhleth, neu ddiffyg cyfathrebu neu gydlynu'n amharu arni. Roedd rhai'n dal i obeithio y byddai problemau o'r fath yn gwella yn sgîl dyfodiad Byrddau Cynllunio Lleol.

- Ar yr un pryd, mynegwyd rhai pryderon difrifol ynghylch y posibilrwydd o golli gwasanaethau i droseddwyr – a'r effaith gynyddol ar y system gyfan – pe bai Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu'n penderfynu gwario'r cyllid a arferai gael ei ddefnyddio i redeg y Rhaglen Ymyriadau Cyffuriau (na fydd yn cael ei neilltuo mwyach) ar bethau eraill.

Trosolwg, monitro a rheoli newid

- Ychydig o'r cyfweleion a fynegodd hyder yng nghywirdeb a gwerth y Dangosyddion Perfformiad Allweddol a ddefnyddir i fonitro perfformiad ar lefel leol ac ar lefel darparwyr unigol, ac roedd y rhan fwyaf yn croesawu'r newid a oedd ar fin digwydd i fesurau sy'n canolbwyntio'n fwy ar ganlyniadau. Roedd y rhan fwyaf o ddarparwyr a chomisiynwyr yn cytuno hefyd mai'r ffordd fwyaf teg a chynhyrchiol o ddeall pa mor dda yr oedd asiantaeth yn cyflawni ei thasgau oedd trwy ystyried dangosyddion perfformiad ffurfiol ochr yn ochr â data mwy ansoddol, adborth gan ddefnyddwyr gwasanaethau, a thrafodaethau mewn cyfarfodydd monitro.

- Nododd nifer fach o ddarparwyr gwasanaethau, er bod eu gwaith yn mynd trwy brosesau craffu manwl, nad oedd hyn yn wir am waith comisiynwyr, ac y dylai fod mecanweithiau cwynion mwy ffurfiol ar gyfer darparwyr sy'n anfodlon ar weithdrefnau neu benderfyniadau.

- Nodwyd diffygion hefyd o ran trosolwg ar weithredu'r Strategaeth gyfan. Ystyrir mai'r Bwrdd Gweithredu oedd y corff allweddol o bosib i wneud sylwadau o ran pa mor dda yr oedd y broses o weithredu'r Strategaeth yn mynd rhagddi, ac i herio swyddogion y Llywodraeth os oedd problemau'n dod i'r amlwg. Fodd bynnag, cafodd y Bwrdd ei ddisgrifio'n eang fel corff a oedd yn rhy fawr ac afrosgo, yn colli ffocws, ac yn tueddu at ymgolli mewn manylion.

- Nodwyd angen hefyd am fath ehangach o drosolwg ar y Strategaeth – a hwnnw'n ymwneud â meddwl strategol ynghylch y 'cyfeiriad teithio' cyffredinol, yn enwedig ar adeg pan fo patrymau newydd o gamddefnyddio sylweddau'n dod i'r amlwg ac ymatebion newydd (megis yr agenda 'adferiad') yn cael eu pleidio. Y corff allweddol a grybwyllwyd yn y cyd-destun hwn oedd y Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau a oedd wedi chwarae rhan flaenllaw yn y gwaith o ddatblygu'r Strategaeth ond a oedd i'w weld fel pe bai heb gael rhyw lawer o ddylanwad wedi hynny.

- Canfuwyd fod y gronfa ddata genedlaethol (WNDSM) yn dioddef problemau mawr gyda chywirdeb a data coll. Ar ben hynny, nid yw'r gronfa ddata genedlaethol yn caniatáu monitro arhydol mewn perthynas â chynnydd

defnyddwyr gwasanaethau ar ôl iddynt gael triniaeth.

- Lle mae ymchwil a gwerthuso yn y cwestiwn, canfuwyd nifer o astudiaethau ar wahân, ond nid oeddent wedi cael eu casglu mewn un lle ac roedd yn ymddangos fel pe na bai cynllun ymchwil systematig.

Beth ellir ei gasglu am effeithiolrwydd gweithredu'r Strategaeth?

- Doir i'r casgliad, er bod Llywodraeth Cymru'n amlwg yn ymrwymedig i ddefnyddio monitro, gwerthuso ac ymchwil i ddatblygu a gwella'i gwasanaethau camddefnyddio sylweddau, nad oes llawer iawn o dystiolaeth gref o effeithiolrwydd prosiectau unigol, mathau arbennig o ymyriadau, nac yn wir y modd y gweithredir y Strategaeth gyfan. Mae hyn i'w briodoli i raddau helaeth i wendidau yn nyluniad yr amryw offerynnau a chronfeydd data ar gyfer casglu gwybodaeth, ar y cyd â chydymffurfiaeth wael ymhlith ymarferwyr o ran darparu'r data y gofynnir amdano'n gywir ac yn llawn.

- Ar ben hynny, er bod nifer o werthusiadau mewnol ac allanol wedi cael eu cwblhau, nid yw'r rhain wedi bod yn cael eu cynllunio'n systematig ar y cyfan ac maent yn aml wedi cael eu mallu gan broblemau gydag argaeledd data priodol. Maent hefyd yn aml wedi bod yn fyr o ran amser ac wedi bod yn cael eu comisiynu'n rhy hwyr i sicrhau bod systemau casglu data priodol yn cael eu datblygu o'r cychwyn.

- Yn fyr, o ran yr hyn y gellir ei ddweud yn hyderus am effeithiolrwydd gweithredu'r Strategaeth, mae'r rhestr braidd yn fyr. Mae'n amlwg o ddata Cronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau bod amseroedd aros ar gyfer asesiad a thriniaeth wedi gostwng, ac o ddata Proffil Canlyniadau Triniaethau, ymhlith y rheiny sy'n dechrau derbyn triniaeth, bod gwelliannau byrdymor o leiaf wedi bod o ran defnyddio alcohol a chyffuriau, iechyd corfforol a seicolegol, ac ansawdd bywyd, er bod symiau mawr o ddata coll yn bwrw peth amheuaeth ar y canfyddiadau hyn.

- Ychydig o ganfyddiadau cadarnhaol sydd i'w cael yn yr ymchwil gyhoeddedig sydd ar gael hefyd, yn enwedig o ran gostyngiadau mewn cyfraddau camddefnyddio sylweddau a chynnydd mewn perthynas â phroblemau cymdeithasol, ond eto mae'n rhaid ychwanegu cafeatau oherwydd gwendidau mewn data a methodoleg. Mae'n rhaid casglu ar y cyfan bod holl faes casglu, monitro a gwerthuso data yn un y mae angen rhoi sylw manwl a systematig iddo. Yn wir, gellid dadlau y dylai rhaglen gynlluniedig o ymchwil a gwerthuso gael ei chynnwys yn y Strategaeth a'i Chynlluniau Cyflawni.

Argymhellion

- Rydym yn argymell bod nodau, aelodaeth ac amodau gorchwyl y Bwrdd Gweithredu'n cael eu hadolygu ar fyrder, gyda golwg ar arfogi'r Bwrdd i arfer trosolwg fwy effeithiol ar weithredu'r Strategaeth a herio perfformiad y Llywodraeth yn y maes hwn pan fo'n angenrheidiol.

- Rydym yn argymell bod nodau, gweithrediad ac aelodau'r Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau'n cael eu hadolygu er mwyn ei arfogi i wneud cyfraniad mwy rhagweithiol ac effeithiol i ddadleuon ynghylch newidiadau posib mewn dull neu bwyslais yn ystod oes y Strategaeth. (Mae achos hefyd dros 'adolygiad canol-Strategaeth' ffurfiol dan arweiniad y Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau). Dylid ystyried creu swydd â thâl ar gyfer y Cadeirydd ac/neu aelodau sy'n cynnal ymchwiliadau penodol, ac i ddyrannu mwy o adnoddau i roi cymorth i'r Bwrdd (e.e. ar gyfer chwiliadau llenyddiaeth, comisiynu ymchwil ar raddfa fechan, neu ddadansoddi data).

- Rydym yn argymell bod ystyriaeth yn cael ei rhoi i greu gweithdrefn gwynion ffurfiol mewn perthynas â chomisiynu a phenderfyniadau eraill a wneir gan Fyrddau Cynllunio Ardal.

- Rydym yn argymell bod adolygiadau trylwyr yn cael eu cynnal o Gronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau er mwyn penderfynu pa fathau o wybodaeth sydd fwyaf defnyddiol ar gyfer monitro'r gwasanaethau a ddarperir a mesur canlyniadau mewn modd ystyrlon, gyda golwg ar roi'r gorau i gasglu gwybodaeth segur, a chanolbwyntio ar ddata y mae'n amlwg bod iddo ddiben defnyddiol. Dylid rhoi blaenoriaeth hefyd i ddod o hyd i'r ffyrdd mwyaf effeithiol o dracio llwyddiant unigolion ar draws gwahanol ddarparwyr dros amser.

- Rydym yn argymell bod camau gweithredu'n cael eu cymryd i sicrhau bod cydymffurfiaeth â gofynion cofnodi data'n symud yn nes at 100 y cant, yn enwedig mewn perthynas â darnau o wybodaeth a fydd (yn ôl ein hawgrym ni) yn cael eu hamlygu fel rhai hanfodol. Dylai dialog gyda'r rheiny sy'n gyfrifol am ddarparu'r data gynnwys esboniadau i ddynodi sut y mae'r cronfeydd data wedi cael eu gwella, yn ogystal â mwy o adborth ar ganlyniadau dadansoddiadau, er mwyn eu hargyhoeddi bod eu cofnodion yn cael eu defnyddio mewn modd cynhyrchiol.

- Rydym yn argymell bod mwy o waith dadansoddi'n cael ei wneud ar ddata Proffil Canlyniadau Triniaethau a bod y canlyniadau'n cael eu cyhoeddi ar ffurf fwy hygyrch.

- Rydym yn argymell bod strategaeth ymchwil a gwerthuso gydlynol yn cael ei chynnwys mewn cynlluniau cyflawni. Dylai gwerthusiadau gynnwys nid dim ond prosiectau a gomisiynwyd yn ganolog, ond, er enghraifft, astudiaethau cymharol o ansawdd gweithredu ac effaith ymyriadau

seicogymdeithasol a gyflawnir yn rheolaidd ledled y wlad; gellid trefnu hefyd bod cronfa fechan ar gael ar sail gystadleuol i ariannu gwerthusiadau o arfer arloesol lleol.

- Yn ogystal, er ein bod yn cydnabod y rhwystrau sy'n cael eu creu gan gyfyngiadau cyllidebol cyfredol, rydym yn credu bod achos cryf dros ddatblygu rhaglen gynlluniedig o ymchwil ehangach, er enghraifft i batrymau newidiol o gamddefnyddio sylweddau yng Nghymru, neu i broblemau cyffuriau neu alcohol ymhlith grwpiau cymdeithasol penodol. Byddai astudiaethau o'r fath – yr ydym ni'n credu y dylai'r Panel Cynghori ar Gamddefnyddio Sylweddau chwarae rhan bwysig yn y trefniadau i gynnal trosolwg arnynt – yn darparu sylfaen dystiolaeth gref ar gyfer datblygu Strategaethau Camddefnyddio Sylweddau i Gymru yn y dyfodol.

- Rydym yn argymell bod cyfarwyddiadau da'n cael eu rhoi i dywys pobl at werthusiadau o ymyriadau a gyllidwyd gan Lywodraeth Cymru a'u bod yn cael eu harddangos gyda'i gilydd mewn lle priodol ar wefan Llywodraeth Cymru. Mae achos hefyd dros greu cyfres wedi'i rhifo o astudiaethau gyda chloriau safonol. Dylid rhoi ystyriaeth hefyd i ddwyn ynghyd werthusiadau a gomisiynwyd neu a gynhyrchwyd ar lefel leol a gosod y goreuon o'u plith ar y wefan.

- Rydym yn argymell y dylai'r gangen Camddefnyddio Sylweddau barhau i roi sylw gofalus i arferion gweithio a threfniadau llywodraethu Byrddau Cynllunio Ardal, yr ydym ni'n ystyried eu bod yn hanfodol i weithredu'r Strategaeth yn effeithiol. Dylai hyn adeiladu ar, a monitro'r gwaith o weithredu ei chanllawiau diweddar (a gyhoeddwyd wedi i ni gwblhau ein hymchwil), gan ganolbwyntio ar faterion megis aelodaeth o Fyrddau Cynllunio Ardal; eu pwerau; eu rolau strategol a chomisiynu; eu perthnasoedd â Phartneriaethau Diogelwch Cymunedol a'r Gangen Camddefnyddio Sylweddau; eu systemau cymorth gweinyddol a gwybodaeth; a'u trefniadau llywodraethu, gan gynnwys gweithdrefnau cwynion.

- Dylid rhoi ystyriaeth bellach i, ac, os ystyrir bod hynny'n briodol, dylid rhoi cyngor ynghylch sut orau i asesu angen ar draws rhanbarth; sut i sicrhau bod cydbwysedd yn cael ei gynnal rhwng gwariant ar, dyweder, triniaeth feddygol a 'gwasanaethau amlapiol' wrth i'r cyllid fynd yn llai; a'r mathau o brosesau comisiynu y dylid eu dilyn (e.e. o ran cydbwysedd rhwng manylu'n union ar wasanaethau a chaniatáu hyblygrwydd; neu i ba raddau y dylid rhoi contract ar gyfer gwasanaethau ar sail 'cystadleuaeth').

- Rydym yn argymell y dylid llunio cynlluniau wrth gefn i helpu i lenwi'r bylchau difrifol yn y gwasanaethau a ddarperir a

fydd yn ymddangos os bydd Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu mewn un ardal neu fwy'n penderfynu defnyddio'u cyllid presennol ar gyfer y Rhaglen Ymyriadau Cyffuriau at ddibenion eraill.

- Rydym yn argymell y dylid parhau i roi sylw difrifol i ffyrdd o wella profiad defnyddwyr gwasanaethau o ymyriadau camddefnyddio sylweddau trwy 'gydgysylltu' gwasanaethau'n fwy effeithiol; er enghraifft trwy ddatblygu ymhellach y trefniadau rhannu gwybodaeth, offerynnau atgyfeirio ac asesu cyffredin, trosglwyddiadau cydgysylltiedig pan fo defnyddwyr yn gadael gwasanaethau arbennig, a mwy o bwyntiau cyswllt unigol, 'siopau un stop' a chydleoli asiantaethau.

- Dylid gwneud ymdrechion pellach hefyd i wella cysylltiadau a symleiddio llwybrau atgyfeirio rhwng asiantaethau triniaeth a'r rheiny sy'n darparu gwasanaethau 'amlapiol' megis cymorth gyda thai, hyfforddiant a chyflogaeth.

Awdur:
Yr Athro Trevor Bennett
Dr Katy Holloway
Yr Athro Mike Maguire
Prifysgol Morgannwg

Mewn cydweithrediad gyda:
Yr Athro Odette Parry
Prifysgol Glyndŵr

Kate Williams
Prifysgol Aberystwyth

Dr Rossana Oretti
Uned Ddibyniaeth Gymunedol
Caerdydd

ISBN 978-0-7504-9419-9